ИЗВЕСТИЯ

НА

ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

КНИГА XI

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE

À VARNA

TOME XI

1960

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО * ВАРНА

ПРИНОС КЪМ НУМИЗМАТИКАТА НА ОДЕСОС

Тодор Герасимов

От обнародването на труда на Б. Пик върху монетите на Одесос изминаха 60 години. През това време бяха открити монети с нови типове или варианти на обнародваните в корпуса екземпляри. Но и досега те не са събрани и обнародвани. В този принос ние даваме описание на редица такива монети, сечени в гр. Одесос от втората половина на II в. пр. н. е. до края на III в. Повечето от монетите са от нумизматичната сбирка на Народния музей в София, останалите сме проучили в обществените и частните сбирки в чужбина и у нас. Между тези екземпляри особен интерес представляват тетрадрахмите с две имена на монетни магистрати, тъй като повдигат въпроси върху организацията на надзора при сеченето на тетрадрахмите в Одесос през втората половина на II в. пр. н. е. Новост са бронзовите монети с образи на фар и на Дарзалас; Дарзалас, отъждествен с тракийския херос и една с портрета на Август.

I. ТЕТРАДРАХМИ С ОБРАЗА НА ДАРЗАЛАС

1. *Лице:* Глава на великия бог Дарзалас с венец във вид на обръч, увит с тясна тения, надясно.

Опако: ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΟΔΗΣΙΤΩΝ, в отреза ΚΥΡΣΑ. Дарзалас в хитон с ръкави и отгоре химатион, прав наляво. В дясната ръка, протегната напред, държи патера, а в лявата — рог на изобилието, из който е провиснал грозд.

Сребро, 36 × 33 мм, тегло 16,05 г, пробита (табл. I, 1), Народен музей, София, Pick-Regling, Die antiken Münzen von Dacien und Moesien I_2 1910, 549, 2214.

Тази тетрадрахма, ако и да е отбелязана в Корпуса на Пик, тя и досега оставаше необнародвана. Ние я издаваме на това място поради интереса, който представляват техническите особености върху едната й страна и които я отличават от останалите шест екземпляра от същата двойка печати. Опакото на нашата монета, както се вижда от фотографическата снимка, е отпечатано на два пъти поради разместване на печата. От това са излезли двойни образи на буквите О, Δ и Η от надписа вляво от фигурата на Дарзалас. Също тъй е удвоен и десният крак от коляното надолу. Тия особености показват, че горният монетен печат (за опакото) е бил подвижен и е държан с ръка. Повърхността на тетрадрахмата е слабо изтрита, което показва, че тя е била за късо време в употребление.

2. *Лице:* Глава на Дарзалас от същия монетен печат, както в гореописания екземпляр.

Опако: ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ/ΟΔΗ. Под фигурата ΚΥΡΣΑ. Дарзалас, както в горния екземпляр. Под краката почва, означена с линия. Повърхността над главата на фигурата е повредена от удар с остро оръдие.

Сребро, диам. 34 мм, тегло 16,33 г (табл. I, 2).

По-рано в Сбирка В. Аврамов, София; Katal. Münzhandlung Basel № 10, 1938, табл. VII, 157.

Гореописаната тетрадрахма е петият известен засега екземпляр от втората емисия одесоски тетрадрахми с изглед на култовата статуя на Дарзалас.[2] За тази емисия същият

---

[1] Pick, B. — Regling K., Die antiken Münzen von Dakien und Moesien I_2 Berlin 1910, 519—586.

[2] Герасимов, Т., Култовата статуя на бог Дарзалас в Одесос, ИВАД VIII, 1951, 65 сл.

гравьор е изработил нов печат само за опакото. В него има дребни отклонения от монетния тип в първата емисия тетрадрахми. Надписът е разреден. Името на одесосци е предадено в съкратен вид с трите начални букви — ΟΔΗ, поставени под протегнатата дясна ръка на Дарзалас. Те са и по-малки. Освен това под фигурата има къса черта, с която е означена почвата.

Родителният падеж на собственото име, поставено в отреза под фигурата на Дарзалас, сочи, че то е на монетния магистрат, натоварен да се грижи за сеченето на тетрадрахмите. Същото име срещаме и в един надгробен надпис от Аполония на Черно море от IV—III в. пр. н. е.[1] Това показва, че то е било застъпено и в двете милетски колонии.

Тия одесоски тетрадрахми не са били предназначени за редовна циркулация, както са другият вид тетрадрахми на Одесос — подражания на александровите. Както образите, тъй и надписът сочат, че тия изключителни емисии са ковани за ознаменуване някакво особено събитие в Одесос. Пик, който се занима на два пъти с тях, изказа предположението, че тия монети са били отсечени във връзка с изгонването на скордизите в 113 г. пр. н. е., което било отдадено на закрилата на Дарзалас.[2] Следователно тия тетрадрахми трябва да се датират в последната четвърт на II в. пр. н. е. Но против едно такова късно датиране говори майсторската изработка на образите, които са с доста висок релеф и подробности, предадени пластично. Също тъй буквите от надписа са равни и широки. Топчетата в краищата на рамената на буквите са немного изпъкнали. Изтъкнатите стилни особености позволяват да датираме тетрадрахмите по-рано, между 140 и 130 г. пр. н. е.

Както вече споменахме на друго място[3], тези нарочни монети от сребро са били отсечени по повод организиране тържествено честуване на Дарзалас. Тоя празник е бил придружен и от сакрални игри, уредени по подобие на тия в Пергамон в чест на двете главни божества в града: Атина и Асклепи. По повод организирането на тия празници в Пергамон са били пуснати в обръщение нарочни коммеморативни монети от бронз и сребро, в които също тъй са изобразени божествата, придружени от надпис с името им в родителен падеж така, както е изписано името на Дарзалас в родителен падеж. В едните пергамонски монети стои името ΑΘΗΝΑΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ[4], а в другите — ΑΣΚΛΕΠΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.[5] Все по същото време, II в. пр. н. е., във връзка с подобни култови празненства са били сечени нарочни емисии тетрадрахми и в други градове в Мала Азия. Така например Парион е пуснал тетрадрахми в чест на главния бог Аполон с надпис с аналогична форма: ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΑΚΤΑΙΟΥ, ΠΑΡΙΑΝΩΝ[6]. Несъмнено по аналогичен повод са ковани и тъй популярните на Балканския полуостров тетрадрахми на Тасос и тия на Маронея, за които се приема, че са сечени след 146 г. пр. н. е.[7]

Тук трябва да припомним и една емисия бронзови монети от голям номинал, сечени през същото време — средата на II в. пр. н. е. — от другия черноморски град Аполония вероятно по повод на учредяване тържества в чест на главния бог — закрилник на аполонийци — Аполон Ятрос (лекар)[8]. Върху опакото им е представен изглед на статуята му, изработена от знаменития скулптор Каламис в V в. пр. н. е.[9] От двете страни на образа е разположен надпис само с името на Аполон в родителен падеж, както в тетрадрахмите на Одесос и другите градове.

II. ПОДРАЖАНИЯ НА АЛЕКСАНДРОВИ ТЕТРАДРАХМИ

1. *Лице:* Глава на Херакъл с лъвска кожа с дребни пори, надясно.
Опако: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс с голи гърди, седнал на престол с облегало, наляво. В дясната ръка държи орел, а в лявата — жезъл. В полето под протегнатата му ръка има монограма с името на града: О и Δ и под нея начални букви от името на монетния магистрат А и П.

---

[1] Mihailov, G., Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae, Serdicae 1956, 219 Nr 458.

[2] Pick, Thrakische Münzbilder, Jahrb. A. J. XIII 1898, 155 сл., Die antiken Münzen von Dakien und Moesien I_2 Berlin 1910, 525 сл.

[3] Герасимов, цит. съч., 66.

[4] Fritze, H. v., Corolla numism. Oxford 1906, 56; Ohlemutz, E., Die Kulte und Heiligtümer der Götter in Pergamon, Würzburg 1940, 39; Head, Historia numorum, Oxford 1911, 463.

[5] Head, цит. съч. 463; Ohlemutz, цит. съч. 171.

[6] Head, цит. съч. 459.

[7] Head, цит. съч., 266 и 251; Launey, M., Le Sanctuaire et le culte d'Herakles à Thassos, Paris 1944 (= Etudes thassiennes I) 138 и 145.

[8] Pick, Thrakische Münzbilder, 167 сл., Head, цит. съч. 278.

[9] Pick, цит. съч. 167 сл.; Studnicka Fr., Kalamis, 65 сл.; Филов, Б. Археологически паралели. Сб. НУ. XXVI 1910—1911/1912, 19 сл.

Сребро, диам. 29 × 27 мм, тегло 16,65 г (табл. I, 3), Народен музей, София.

2. *Лице:* Същата глава на Херакъл с гладка кожа на лъв, надясно.

Опако: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс на престол без облегало, наляво. Под протегнатата му ръка монограма с името на града: ΟΔΗ и под нея начални букви от името на магистрата: ΚΟΙ.

Сребро, диам. 29 мм, тегло 16,55 г (табл. I, 4), Народен музей, София.

I век пр. н. е.

3. *Лице:* Глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори, надясно.

Опако: . . ΣΙΛΕΩ.
. . ΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс с голи гърди, седнал на престол без облегало, наляво. В протегнатата дясна ръка държи орел, а с лявата се опира на жезъл. Под ръката на Зевс: ΟΔΗ, а в отреза име на магистрат ΘΕΟΥΜΕ.
Гравьорът е представил само задния видим крак на престола.

Сребро, диам. 30 × 28 мм, тегло 15 г (табл. I, 7), Народен музей, София.

Името на магистрата ΘΕΟΥΜΕ(νης) се явява за пръв път в одесоските тетрадрахми То не е засвидетелствувано и в други паметници от Одесос. В няколко емисии тетрадрахми има съкращение на име ΘΕ, но то е по-скоро съкращение на името ΘΕΜΙ.

Буква Θ и в трите варианта на изписване ΘΕ, ΘΕΜ и ΘΕΜΙ,[1] винаги се изписва хоризонтална чертица, а в гореописания екземпляр тази буква е означена с точка в средата. Това показва, че се отнася до две различни имена.

4. *Лице:* Същата глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори.

Опако: . . . . ΛΕΩΣ.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс, както в гореописаната монета. Под ръката с орела: ΟΔΗ, а в отреза: ΗΡΑΚΛΕΟΥ. Под фигурата няма линия (почвата).

Сребро, диам. 29 мм, тегло 15,94 г (табл. I, 5), Народен музей, София.

Печатите за тая емисия тетрадрахми с името на магистрата ΗΡΑΚΛΗΣ са изработени от същия гравьор, който е приготвил тия за емисията с името ΘΕΟΥΜΕΝΗΣ. Образът върху опакото има същите варваризирани черти, както в описаната под № 3 тетрадрахма и престолът е с един / заден / крак.

В описания у Пик екземпляр името на магистрата ΗΡΑΚΛΗΣ завършва на Ο.

5. *Лице:* Глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори, надясно.

Опако: . ΑΣΙΛΕΩΣ в полето вляво ΟΔΗ, а в отреза Зевс седи на престол, наляво.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.
ΗΡΑΚΛΕΟΥ. Вижда се само задният крак на престола.

Сребро, 30 мм. Музей, Будапеща, Dessewffy, M. Barbar penzei, Budapest 1910, табл. XXXIV 824.

Лицето на този екземпляр е отпечатано със същия монетен печат, от който е произлязъл образът на горния екземпляр. Опакото е от друг печат, гравиран от същия майстор. Образите и на двете тетрадрахми са малко варваризирани, това говори за техния по-късен произход.

6. *Лице:* Същата глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори. Долната челюст е стилизирана като щръкнал нагоре зъб.

Опако: ΒΑΣΙΛΕΩΣ
. . ΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс, както в горната монета. Престолът е с високо облегало. Под ръката на Зевс монограма от буквите Λ и Α. Под седалището на престола има звезда с осем лъча, а в отреза: ΟΔΗ.

Сребро, диам. 31 мм, тегло 16,10 г (табл. I, 6), Народен музей, София.

7. *Лице:* Същата глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори.

Опако: . ΑΣΙΛΕΩΣ
. ΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс, както в горните екземпляри. Под протегнатата дясна ръка монограмата ΘΕ, а под престола монограма на името на Одесос и отдолу монограма от буквите Α и Ν.

Сребро, диам. 30 мм. Сбир. Serrig, Beirouth.

Гореописаната тетрадрахма е важна за проучване организацията на монетосеченето в Одесос през I в. пр. н. е. Тя е ново свидетелство, от което се вижда, че градският съвет при известни случаи е назначавал вместо един двама магистрата, под чийто контрол да се

[1] Pick — Regling, цит. съч., 537 № 2160 и сл.

извършва коването на дадена емисия тетрадрахми. Единият от двамата бил главен, а другият имал второстепенно положение. В тетрадрахмите на Месемврия името на главния магистрат винаги се поставяло до герба на града, а това на втория — под престола на Зевс.[1] Тук едното име е поместено под ръката на Зевс, а второто под престола, където обикновено стои монограмата с името на Одесос. Дали името под престола е на главния магистрат, а това в полето пред седящата фигура на Зевс е на второстепенния, засега не може да се реши. Но интересно е да се изтъкне, че същата монограма AN е поставена в друга тетрадрахма пак под престола, а в полето — името на друг магистрат, чието име започва с буквите: АПА или АГА.[2] Тия два примера дават известно основание да приемем, че името на главния магистрат е поставяно на мястото на монограмата на града, а това на сменяващите се втори магистрати — в полето.

Друг пример на монетни емисии с два магистрата представя описаната под № 5 тетрадрахма. В нея единият от двамата магистрати е означен вместо с монограма с една осмолъчна звезда, поставена на мястото на монограмата на името на града. Аналогичен пример имаме в описаната у Пик тетрадрахма с монограми на името, започващо с ЕКА и същата осмолъчна звезда под престола.[3] Че това е знак на магистрат личи най-добре от тетрадрахмата, описана у Пик под № 2115. В нея в полето вместо монограма на име стои осмолъчна звезда.

8. *Лице:* Същата глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори, но от друг монетен печат.

Опако: ΒΑΣΙΛΕΩΣ Зевс с голи гърди, седнал на престол, наляво. Гравьорът е означил само задния видим крак на престола. В полето вляво монограмата ΕΣ, а под престола монограмата ΟΔΗ.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.

Сребро, диам. 27 мм, тегло 16,20 г (табл. I, 8), Народен музей, София.

9. *Лице:* Същата глава на Херакъл с лъвска кожа с едри пори.

Опако: ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Зевс, както в гореописаната монета. Представен е само задният видим крак на престола. Под фигурата на Зевс с престола е изобразена дълга поставка с нозе. В полето вляво името ΞΕΝΟ, а под престола монограмата ΟΔΗ.

Сребро, диам. 29 мм, тегло 15,55 г (табл. I, 9), Народен музей, София.
В описания у Пик екземпляр от името личат само първите три букви ΞΕΝ.[4]

III. БРОНЗОВИ МОНЕТИ ОТ II—I В. ПР. Н. Е.

1. *Лице:* Глава на Зевс с лавров венец, надясно, Зрънчест кръг.

Опако: ΟΔΗΣΙ Дарзалас в тясна кавалерийска дреха на кон в галоп, надясно. С дясната ръка мята копие, а с лявата държи юздата. Под задните крака на коня е означена почва във вид на къса черта.
. ΩΝ.

Бронз, диам. 24 мм, тегло 9,46 г (табл. I, 10). От извора на Aquae calidae, Народен музей, София.

На самата монета личи добре характерната за Дарзалас буйна коса, превързана с тения, мустаци и къса брада. В тоя образ богът е представен с чертите на тракийския богконник (хероят), яхнал галопиращ кон и мятащ копие. Тук липсва рогът на изобилието който го изтъква като хтоническо божество.

2. *Лице:* Глава на Зевс с лавров венец, надясно. Зрънчест кръг.

Опако: ΟΔΗ. Дарзалас с тясна дреха и мантия на кон в галоп, надясно. В дясната ръка, дигната нагоре, държи копие, което сега не личи, а с лявата — юздите на коня. Зрънчест кръг.

Бронз, диам. 18 мм, 6,10 г (табл. I, 11), Музея, Варна.

3. *Лице:* Глава на Зевс с лавров венец, надясно.

---

[1] Т. Герасимов, Находки от месемврийски и одесоски тетрадрахми, ИВАД X, 1956, 72.
[2] Pick — Regling, цит. съч., 534, № 2145.
[3] Pick — Regling, п. т. 536, № 2536. Авторът обяснява присъствието на звездата под престола във връзка с милетския произход на Одесос, вж. Pick, 527. Това обяснение не ще да е правдоподобно.
[4] Pick — Regling, цит. съч., 540, № 2175.

Опако: ΟΔΗ долу. Дарзалас с буйна коса с тения, мустаци и брада, облечен в тясна дреха, яхнал кон в скок, надясно. Зад гърба му се развява мантия. С дясната ръка мята копие, а в лявата държи рог на изобилието.

Бронз, диам. 19 мм, тегло 6,25 г (табл. I, 12). От извора на Aquae calidae. Нумизматичен кабинет в Гота, Германия.

В горната бронзова монета, извадена от главата на извора на Айтоските бани (Aquae calidae), Дарзалас е изобразен пак с чертите на тракийския бог конник, с когото той е бил смесен с течение на времето в представите на тракийското население на Одесос. Но тук гравьорът не е пропуснал да означи хтоническата природа на тоя бог, като е поставил в едната му ръка рога на изобилието. Това идентифициране на героя с великия бог на одесосци е засвидетелствувано и от една оброчна плочка, намерена при Каспичан.[1] В нея Дарзалас е облечен като тракийския бог конник в тясна кавалерийска дреха и наметало. В дясната ръка той държи рога на изобилието. Под коня куче хапе глиган, постоянен мотив в изображенията на Хероса. Дарзалас е с брада и мустаци.

4. *Лице:* Глава на Зевс с лавров венец, надясно.

Опако: ΟΔΗΣΙΤΩΝ в отреза. Дарзалас с мантия, на кон в ход надясно. В дясната ръка държи рога на изобилието. Под корема на коня монограма, съставена от буквите А, N и Т.

Бронз, диам. 22 × 20 мм, тегло 7,36 г (табл. II, 1), Народен музей, София.

5. *Лице:* Глави на Зевс и Хера, една до друга, надясно. Зрънчест кръг.

Опако: ΟΔΗΣΙΤΩΝ и монограма АР в отреза. Дарзалас с голи гърди, полулегнал, наляво. С лявата ръка, в която държи рог на изобилието, се облегнал на възглавница, а дясната е положена на коляното на десния крак. Вляво пра нозете му се вижда стълб с жлебове. На върха му украса, наподобяващи пъпка на цвят между четири черти. Отгоре триъгълна рамка.

Бронз, диам. 23 мм, тегло 7,10 г (табл. II, 2), Народен музей, София.

Тая монета се отличава от останалите одесоски монети от елинистическата епоха по външния си изглед. Тя е с дебело (3 м) ядро без страничен ръб. Типът върху опакото ѝ — Дарзалас полулегнал — е характерен за бронзовите монети от дребен номинал,[2] в които има амфора с устието надолу. Тук в нашата монета до лежащата фигура е изобразен един странен предмет, който прилича на една колона с жлебове, увенчана в горния край с пирамидален връх, заобиколен от четири наклонени встрани къси черти. Непосредствено над върха се вижда триъгълна рамка. Засега е трудно да се даде едно правдиво обяснение на тоя предмет, тъй като подобно нещо не сме срещали в други монети и паметници в Тракия, което би могло да ни подскаже характера и предназначението на предмета зад фигурата на лежащия Дарзалас. По аналогия с амфората с устие надолу, изобразена в монетите от дребен номинал до Дарзалас, посредством която е изтъкнато плодородието, което дарява тоя бог, трябва да допуснем, че загадъчният предмет, изобразен зад фигурата му, стои във връзка с култа на Дарзалас. Бихме могли да предположим, че тук е представен един фар. Но долната част, наподобяваща тънка колона с жлебове, не позволява да допуснем това. Фаровете, доколкото са изобразени по антични монети, винаги се представят като дълга кула, изградена от камъни. Тъй е представен и фарът в монетите на гр. Истрос.[3]

IV. МОНЕТИ ОТ I—III В. ОТ Н. Е.

Август (27 пр. н. е. — 14 г.)

1. *Лице:* Няма надпис. Глава на Август без венец, надясно.

Опако: ΟΔ Η Рог на изобилието в средата на лавров венец.
ΣΙ Τ
Ω Ν

Бронз, диам. 22 мм, тегло 9 г (табл. II, 3), Народен музей, София, Mouchmov, N., Rev. Numism. 1929, 153.

---

[1] Добруски В., СбНУ. XVI—XVII, 1900, 25, № 39; Kazarow G., Die Denkmäler des thrak. Reitergottes, Budapest 1936, 101, № 58 и обр. 265.

[2] Pick — Regling, цит. съч. 522 № 2177 и сл.

[3] Regling, K. Tomis, Nr 511; Severeanu, G., Buletinul soc. numism. Romane, XXV—XXVI Nr 79—80, 1930—1931, 16 сл. табл. I_1.

В изследването на Б. Пик върху нумизматиката на Одесос[1] монетосеченето на този град през римската епоха започва с монетите, ковани при императора Домициян (81—96 г.). През 1928 г. за нумизматичната сбирка на Народния музей в София бе придобита гореописаната монета от Одесос с образа на императора Август. Въз основа на тази монета началото на нумизматиката през римската епоха се предвижва с около 80 години по-напред. Тази и досега единствена монета остана непозната в нашата нумизматична литература. Ето защо ние си позволихме да я издадем отново, още повече, че тя повдига и други въпроси из миналото на тоя град.

По външния си изглед занимаващата ни монета се отличава от другите монети на Одесос. Върху нея около главата на Август, която е без лавров венец, няма традиционния надпис с името на владетеля. М. Грант се опита да свърже тая емисия монети на града във връзка с реорганизацията на съюза на градовете на левия бряг на Черно море от Август, начело на който бил поставен понтарх със седалище в Одесос. Същевременно бил включен в тоя съюз и гр. Аполония на Черно море, та по този начин пентаполията се превърнала в ексаполия.[2] Подкрепа на последното Грант вижда в бронзовите монети също с главата на Август от едната страна, а върху другата — рог на изобилието в средата на лавров венец, както в одесоските монети, но с името на града ΑΠΟΛΛΟΝΙΑΤΑΝ. Докато твърдението на Грант за монетите на Одесос, посредством които е бил увековечен тоя акт на Август по време на неговия принципат, можем да приемем за правдоподобно, то по отношение монетите с името на Аполония е трудно да се съгласим с автора, тъй като пентаполията е била разширена по-късно едва при Траян[3] и Аполония не е била включена като шести член в съюза на градовете при Август. Но, което е по-важно, въпросните монети не са на черноморската Аполония, както приема авторът, а на Аполония в Илирия, както свидетелствува формата на името на последния град, предадено в монетите му не само по времето на Август, но и в следващите два века — ΑΠΟΛΛΟΝΙΑΤΑΝ[4] Напротив, името на нашата Аполония се пише в монетите на този град по-различно: ΑΠΟΛΛΟΝΙΗΤΕΩΝ. Освен това градският съвет, за да отличи монетите на Понтийската колония от другите няколко града със същото име, е прибавил и географското определение ΕΝ ΠΟΝΤΩ.[5]

Поставянето на рога на изобилието в средата на лавров венец е указание, че тая емисия одесоски монети е била пусната в обръщение по повод на някое особено важно събитие за жителите на града. Рогът на изобилието в монетите на Одесос представлява отличителният белег на великия бог на одесосци Дарзалас.[6]

С поставянето на тоя образ на монетите, сечени при Август, се е изтъквало, че съюзът на градовете, чието седалище първоначално е било в Одесос,[7] се поставял под закрилата на Дарзалас, главния бог на одесосци. Твърде е вероятно понтархът да е бил главният жрец на Дарзалас, тъй като съюзът е имал предимно сакрален характер. Голямата рядкост на занимаващата ни емисия монети на Одесос с образа на Август е указание, че действително тия монети не са били редовно платежно средство за пазара на града, а отсечени в малко количество за ознаменуване въпросното събитие.

Траян (98 — 117)

2. *Лице:* ΑVΤΟΚΡΟΥΑΤΡΑΙΑΝ... ΘΡΔΑ. Бюстът на Траян с лавров венец, надясно.
Опако: ΟΔΗС/СΘΙΤΟ. Дарзалас в химатион, стои наляво. В протегната дясна ръка държи патера, а в лявата — рог на изобилието. Зрънчест кръг.
Бронз, диам. 29 мм, тегло 13,50 г, Народен музей, София (табл. II, 4).

Пик описва подобна монета от Траян, но поради обстоятелството, че надписът около образа на лицето не личи добре, той се съмнява дали въпросният екземпляр е от Траян, още повече, че и главата на императора е полуизтрита.[8] Сега обнародваният на това място екземпляр от същата емисия одесоски монети от едър номинал с изображение на Дарзалас отстранява всяко съмнение, че обнародваният екземпляр от парижкия нумизматичен

[1] Rick — Regling, цит. съч., 525, 552, № 2226 сл.
[2] Grant, M., From Imperium to Auctoritas, Cambridge 1946, 353.
[3] Regling, K., Tomis (Die ant. Münzen von Dacien und Moesien).
[4] Schlosser, J., Beschreibung der altgriechischen Münzen I Wien 1893, 35, 115; Sylloge nummorum graecorum, Copenhagen 1943, Thesaly — Illyricum, pl. 8, 917.
[5] Head, цит. съч., 278; Мушмов, Н., Античните монети на Балканския полуостров, София 1912, 175 сл.
[6] Герасимов, Култовата статуя, 66 сл.
[7] Pick, Die antiken Münzen von Dacien und Moesien I 1899, 73.
[8] Pick — Regling, цит. съч. 553, № 2227.

кабинет е сечен при Траян. Нашата монета показва, че Дарзалас е изобразен без калат.

3. *Лице:* AVTOKPATOP/NEPTAKAICEГЕРДА. Бюст на Траян с лавров венец, надясно. Зрънчест кръг.

Опако: ОДНС/СЄІ/ТΩ/N отляво към дясно. Дарзалас с буйна коса, превързана с тения, и брада, на кон в ход, надясно. Зад гърба му се развява мантия. С дигната дясна ръка мята копие, а с лявата държи поводите на коня.

Бронз, диам. 22 мм, тегло 6,09 г, Народен музей, София (табл. II, 5.).

В гореописания екземпляр е интересно изображението на Дарзалас. Тук той е представен с чертите на тракийския бог конник (херос) в тясна кавалерийска дреха с дълги до китката ръкави.

Марк Аврели Цезар

4. *Лице:* MAVP AN/TΩNIN. . Бюст с ризница и наметало, надясно.

Опако: ОДНСС/ЄІ/ТΩN. Аполон с голи гърди, седнал на престол, наляво. В дясната ръка държи лаврово клонче, а в лявата — лира.

Бронз, диам. 19 мм. Народен музей, София.

Марк Аврели Август

5. *Лице:* AV.KAI MAPAVPH/ANTΩNЄINΩC. Бюст на М. Аврели без лавров венец, надясно. Зрънчест кръг.

Опако: ОДНССЄ/ІТΩN. Херакъл, гол прав, надясно. С дясната ръка държи кривак опрян на земята, а в лявата, през която е преметната лъвската кожа, — ябълка. Зрънчест кръг.

Бронз, диам. 20 мм. Сбирка инж. М. Таков, София. (табл. II, 6).

6. *Лице:* AVK MAVPH/ . . . ΩN. . . Бюст на М. Аврели с лавров венец и наметало, надясно.

Опако: ОДНССЄ/І. ΩN. Херакъл прав, надясно. С дясната ръка крепи опрян на земята кривак, а в лявата — лъвска кожа.

Бронз, диам. 22 мм, Народен музей, София.

Луци Вер

7. *Лице:* AVKAIΔOVKIOC. AV/PHΔOVHPOC. Бюст с лавров венец и наметало, надясно

Опако: ОДНС, в отреза отляво надясно СЄІ/NT(?). Аполон с голи гърди, седнал на престол, наляво. В дясната ръка държи лаврово клонче, а в лявата — лира, опряна на колона.

Бронз, диам. 20 мм. Народен музей, София.

8. *Лице:* AVAVPHΛIOC/OVHPOC. Бюст надясно.

Опако: ОДНС/СЄІТΩN. Херакъл, гол прав, наляво. С дясната ръка държи кривак, опрян на земята, а в лявата — ябълка.

Бронз, 22 мм, Народен музей, София.

Комод

9. *Лице:* AVTKMAVPANT. KOMOΔOC. Бюст на Комод с лавров венец, надясно.

Опако: ОДНСС/ЄІТΩN. Херакъл, гол, прав, наляво. С дясната ръка държи кривак, опрян на земята, а в лявата — ябълка.

Бронз диам. 20 мм, Народен музей, София.

Гордиан III

10. *Лице:* AVTKMANT ГОРД/І/ANOC AVГ. Бюст на Гордиан с лъчеста корона, ризница и наметало, наляво. Дясната ръка е дигната нагоре, а в лявата държи кълбо (държавата). Зрънчест кръг.

Опако: ОДНС/С/ЕІТΩN. Гордиан с лъчеста корона и кожена ризница, прав наляво

В дясната ръка патера, а с лявата се опира на копие. Зрънчест кръг.

Бронз, диам. 36 мм, тегло 30,85 г, Народен музей, София (табл. II, 7).

Този бронзов медалион е отпечатан със същата двойка печати, с които е направен екземплярът, обнародван у Пик[1] и Мушмов[2], само че в него не личи триножникът вляво от императора. Вероятно на това място печатът е бил вече развален, а възможно той по-късно да е приплескан или внимателно изтъркан с остър предмет.

11. *Лице:* Както в гореописания медалион. Отпечатано от същия печат. Сега полуизтрито.

Опако: ΟΔΗC/C/ΕΙΤΩΝ. Хигия и Асклепи, прави насреща. Зрънчест кръг.

Бронз, диам. 33 м, тегло 23,25 г, Народен музей, София. (табл. II, 8).

Този екземпляр е отпечатан със същата двойка печати, от които са произлезли описаните у Пик четири екземпляра.[3] Повърхността на софийския медалион е зле запазена. Образите и от двете му страни са полуизтрити.

---

[1] Pick—Regling, ц. с. 571, 2317.
[2] Мушмов, Монетите на Балканския полуостров , табл. XIV, 5.
[3] Pick—Regling, ц. с. 571, 2315.

BEITRAG ZUR MÜNZKUNDE VON ODESSOS

TH. Gerassimov

ZUSAMMENFASSUNG

In vorliegenden Aufsatz beschreibt der Verfasser eine Reihe Odessosprägungen, die er in verschiedene öffentliche und private Sammlungen entdeckt und studiert hat. Ein Teil dieser Münzen findet man nicht im Münzkorpus von B. Pick. Die übrigen stellen Varianten der bekannten Typen dar.

I. Tetradrachmen mit dem Gott Darzalas, Taf. I 1, 2.
II. Tetradrachmen mit königlichen Typen:
  A. III Iahrhundert v. u. Z. Taf. I 3, 4.
  B. I Iahrhundert v. u. Z. Taf. II 1, I 5, II 1, 2.
III. Bronzemünzen des II—I Ihs. v. u. Z. Taf. II 4, 5, 6 ,7, 8.
IV. Münzen des I—III u. Z.
  Augustus, Taf. II 3; Traianus, Taf. II. 4, 5;
  M. Aurelius Caesar; M. Aurelius Augustus,
  Taf. II 6; Lucius Verus; Commodus; Gordianus III, Taf II 7, 8.

1

7

2

8

3

9

4

10

5

11

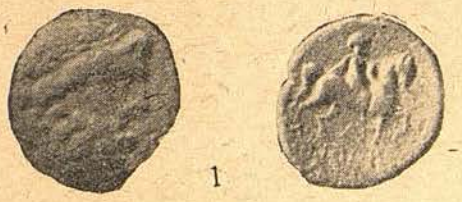

6

12

1

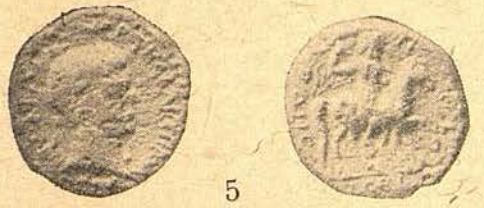
3

2

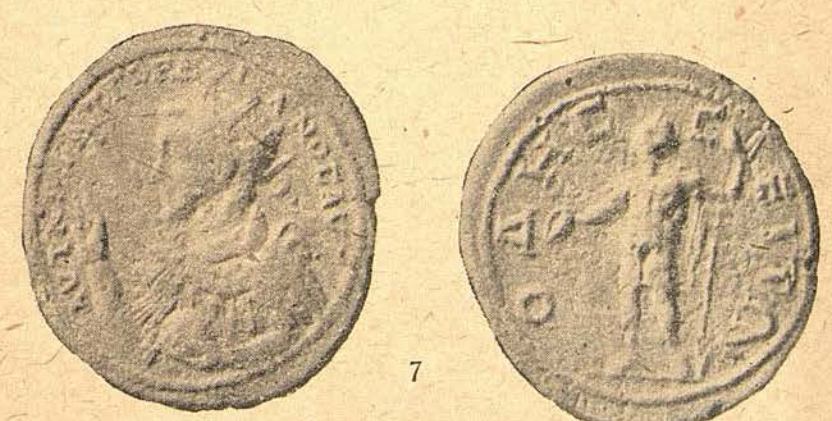
4

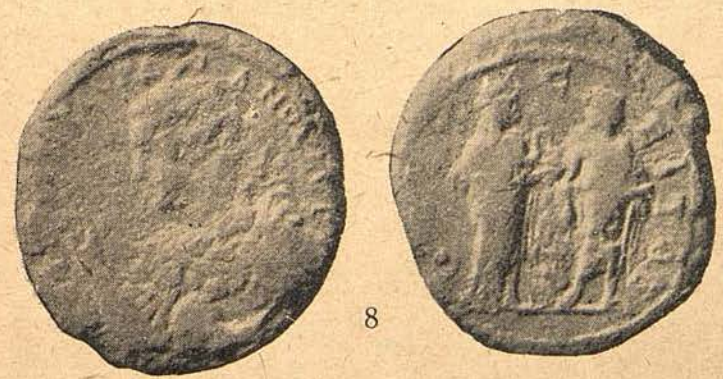
5

6

7

8